Q. D. B. V.

OLEVM EXHILARANS FACIEM,

è Pſalmo CIV. verſ. 15.

DISSERTATIONE CIRCVLARI

SVB PRÆSIDIO

JOH. GVILIELMI BAJERI,

Philoſ. Natur. & Mathem. Prof. Publ.

a. d. Aprilis, cIɔIɔcc VI.

placido eruditorum examini

ſiſtet

A. & R.

GEORGIVS PEMSELIVS,

Henffenfelda-Noricus.

ALTDORFI,

Literis HENRICI MEYERI, Vniverſitatis Typographi.

58700/2
WELLCOME LIBRARY INSTITUTE

PROOEMIUM.

N*Ervoſe non minus, quam eleganter Græcus interpres argumentum* Pſalmi CIV. *qui Hebræis eſt* ἀνεπίγραφος, *expreſſit hoc titulo præſcripto:* Ψαλμὸς τοῦ Δαβὶδ ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου συστάσεως. *Attendentibus enim patebit facile, id unice per totum carmen agere ſacrum vatem, ut elucentem in pulcherrima mundi fabrica & partium ſingularum ad conſervationem totius ſpectante uſu, potentiam, ſapientiam, bonitatem Numinis & ipſe celebraret, & aliis agnoſcendam colendamq; proponeret. Conciſa oratione & grandibus ſententiis ampliſſimas res elocutus, prolixam nobis omnium pene verborum relinquit meditationem; ut juſtum volumen impleturus ſit, qui miranda illa Dei opera particulatim exponere cupiat. Nobis quidem latiſſimum hunc naturæ campum emetiri in præſentiarum non eſt integrum; neq; tamen etiam extra oleas ferri aut à ſcriptoris* θεοπνεύστου *propoſito aberrare videbimur, ſi verſiculi* decimi quinti *partem eam, quæ olei & oleoſorum in humanis rebus utilitatem laudat, qualicunq; commentatione illuſtrare conemur.* Magna hæc dona (*inquit Grotius de vino & oleo, ſuper hunc locum*) quorum excultores Græci in Deos retulere. *Nos ſaniori religione liquorem olei præcipuum, Plinii judicio, & neceſſarium, eo fine ſpectabimus, ut ſupremum atq; unicum Numen, hujus & omnium bonorum fontem, magis magisq; agnoſcamus ac veneremur. Quod ut bene feliciterq; vertat, votis ac precibus DEO ſupplicamus.*

VERBA TEXTVS HEBRAICI
ſic habent:

לְהַצְהִיל פָּנִים מִשָּׁמֶן

SECTIO PRIOR
PHILOLOGICA.

§. 1.

PRiusquam è magno naturæ libro res hoc in textu noſtro, quaſi digito monſtratas conquiramus, verba ipſa diligentius juvabit inſpicere, ne forſan aliena aut menti Spiritus S. contraria protuliſſe cenſeamur.

§. 2. Verbum צהל, unde *Infinit. Hiph.* הצהיל, equorum proprium eſt, ex lætitia & laſcivia hinnientium: Metaphorice hominibus tribuitur, pro, *claram, lætam vocem edere, jubilare* (*a*); quæ tamen ſignificatio præſentem ad locum non quadrat. Ibi enim צהל de facie hominis prædicatur, quæ neque lætam, neque aliam vocem edere ſatis commode dici poteſt. Græcus ergo τὸ הצהיל latiori termino reddidit, ἱλαρῦναι, Vulgatus eodem modo, *exhilarare*, cum pluribus interpretibus aliis: Rabbini vero, quibus & hoc nimis improprie de vultu enunciari videtur, omiſſo tropo ſubſtituunt *purificare, nitere* (*ſplendere*) *facere* (*b*); quemadmodum & Pricæus emphatica verba Græca φαιδρύνειν, λαμπρύνειν huc applicat, cui verſioni poſt Tremellium ac Sim. de Muis nos etiam ſubſcribimus, niſi quod malimus generale verbum, *pulchrum efficere*, cum B. Luthero, qui paſſive illud effert: Daß ſeine Geſtalt ſchön werde.

§. 3. In explicanda voce פנים ſingulari ſubtilitate Polydorus Vergilius (*c*) diſtinguit *vultum* à *facie*, & in textu noſtro

(*a*) Buxtorff. in Lexic. (*b*) Ben Melech in h. l. (*c*) Adag. ſacr. num. 690. ſi recte eum citavit *J. Bochius* Obſ. in Pſal. CIII. p. m. 512. nam liber ipſe Vergilii jam non eſt ad manus.

ſtro non hanc, ſed iſtum vult intelligi; *quippe* (ait) *cum* facies *ſit immobilis, ab animo non movetur, ſicut* vultus, *qui eſt animi ipſius imago*, & juxta Tullium, (*d*) *quot animi motus ſunt, tot ſignificationes & commutationes valet efficere.* Verum ſi maxime demus, (quod probari nunquam poteſt) *faciem* à *vultu* ex uſu loquendi in eo differre, ut illa oris & membrorum nativam conformationem, (die Bildung des Geſichtes) una cum carnis cutisque ordinario ſtatu, hic temporarium ſolùm oris habitum, frontem, pro affectuum varietate nunc caperatam, nunc exporrectam, coloremque ex eadem ratione mutabilem denotet; etſi etiam *faciem*, dicto ſignificatu acceptam, animi motibus immobilem eſſe largiamur: hoc tamen non impedit, quo minus vel alimentis, vel medicaminibus pulchrior ac nitidior reddi queat; quinimo tales mutationes *faciei* præ *vultu* tribui fas eſt, hanc ipſam ob cauſam, quia *vultum* unice ab animo formari ac diſponi Vergilius contendit. Quodſi igitur agnoſcamus, Pſalmum noſtrum originem nitoris aut pulchritudinis *τῶν* פנים adſcribere oleo, utique argumento inverſo dicendum erit, per vocem eam non innui *vultum*, ex mente Vergilii, ſed *faciem*. Pricæus in h. l. *Faciem heic κτ᾽ συνεκδοχὴν intellige totum caput:* Quanquam nec diſplicet hac etiam parte verſio Lutheri, quæ humani corporis habitum (die Geſtalt) universè Hebraico פנים ſubſtituit; quandoquidem & Buxtorffius *aſpectum, ſuperficiem, & quamlibet externam anteriorem rerum ſpeciem* aliàs hoc vocabulo notari oſtendit in Lexico.

§. 4. Significatio Nominis שמן late patet, & olei pinguiumque genus omne includit; ſæpe tamen peculiaribus ſpeciebus exprimendis adhibetur. Sic v. g. pinguedinem hominis internam, ſubcutaneam indicat *Pſ. CIX. 24.* opimos adipatosque cibos *Eſ. XXV. 6.* oleum lucernæ (שמן המאור) nec non unguentarium (שמן המשחה) *Numer. IV. 16.* Quæ

 noſtro

(*d*) de Orat. Lib. III. P. CLXIII.

noſtro textui magis congruat acceptio, ſequentia docebunt.

§. 5. Nempe, ut ex vocibus hactenus ſigillatim conſideratis integram nectamus propoſitionem, habita ratione particularum Hebraicæ dictioni præfixarum, hæc naſcetur verſio: *Ut nitentem* (*pulchram*) *reddat faciem oleô*, vel *præ oleo;* prout particulam מ nomini שמן præfixam, aut *effectivè* (pro *à*, *ex*, *per*) aut *comparativè* (*præ*, *magis quam*) exponas. Qui priorem tuentur ſententiam, ſubjecti loco Deum ſubaudiunt, hoc ſenſu: *Deus pulchram reddit faciem hominis mediante oleo*, ſeu generalius, *pinguedine*. Sed quando nunc porro definiendum eſt, quænam pinguia & quo modo id præſtent, interpretum alii provocant ad unguenta odorifera, gratiam & nitorem corpori conciliantia, alii accipiunt de oleo ardente in lampade, unde noctu illuſtrantur facies hominum (*e*). Enimvero, ſicut iſtam expoſitionem de oleo unguentario (adde & cibario) facilè admiſerimus, ita hanc, de oleo lucernarum, haud aſſequi mentem Scriptoris ſacri perſuaſi ſumus. Præterquam enim, quod verbum צהל majus quid importat communi illa radiorum luminis, à lampade accepti, reflexione, etiam uſus loquendi non fert hanc phraſin, *oleum illuſtrat faciem hominum*, pro, *flamma ellychnii oleo imbuti & accenſi illuſtrat* &c. perinde ut nemo, de luce candelarum loquens, ſebum aut ceram illuminare objecta dicit. Similiter, ne quis hunc alterum è textu exſculpat ſenſum: *Vinum lætificat cor hominis, nitere faciendo vultum pinguedine interna ſubcutanea*, ipſius vini obſtat natura, quod modice uſurpatum ſpiritus ſerenat, animat, corpus ſanum præſtat, confortat; (*f*) obeſitatem tamen per ſe corpori non inducit, niſi forte quatenus coctionem ac digeſtionem cibi ſolidioris promovet.

§. 6. Qui Hebr. משמן reddunt *præ oleo, magis quam oleum*, propoſitionis ſubjectum & ipſi conſtituunt *vinum*, primamque

(*e*) Vid. *Munſterus* in h. l. (*f*) Vid. Celeb. D. *Wedelii* Exercit. de *Vino Medico*. Dec. IX. n. IV. p. 32.

que adeo verſiculi partem cum media jungunt; ſed ita, ut plane alius prodeat ſenſus, à Sim. de Muis (g) hoc verborum ambitu circumſcriptus: *Deus quoq; è terra vinum producit, cujus beneficio cor hominis ſic recreatur, ut etiam facies ipſa, in qua ſtatim lætitia cordis ſeſe prodit, hilarior efficiatur, magisq; ſplendeſcat, quam ſi oleo eſſet peruncta.* Diffiteri non poſſumus, huic interpretationi & ſyntacticam favere conſtructionem, & quæ illa de vino enunciat, vero eſſe conſentanea: cæterum, licet à verſione primo loco nobis laudata quam longiſſime videatur recedere, quando aliud eſt dicere, *Deum nitidam reddere faciem oleo*, aliud, *Deum producere vinum, quod nitidiorem reddat faciem, quam reddi poſſit oleo;* facile tamen apparet, utrinque oleo concedi vires cosmeticas, eo ſolo intercedente discrimine, quod ibi quidem directe aſſerantur, hic tanquam aliunde jam notæ, in comparationem trahantur. Agnovit hoc pridem Vatablus, qui adductis in medium ambabus explicationibus, cum neutram rejeciſſet, tandem concludit: *Hoc nitore faciei videtur ſignificari unguentorum uſus.* Quare & nos, id ipſum, quod rei caput eſt, obtinuiſſe contenti, electionem ſententiarum dexteritati lectorum relinquimus, & miſſa ulteriori cenſura critica, ad phyſicam olei contemplationem, quousque textui noſtro illuſtrando ea inſervit, adjicimus animum.

SECTIO POSTERIOR
PHYSICA.
Pars prima, ſiſtens Phænomena.

§. 1.

QUamvis hac vice non alia ratione ſpectamus oleum & oleoſa, niſi quatenus adjumento ſunt homini ad pulchritudinem corporis ſive tuendam, ſive conciliandam; diſtincte tamen agendum erit de uſu eorum tum interno, tum exter-

(g) in Comment. ſuper h. l. pag. 607.

externo, quia utrolibet modo exſerere virtutem ſuam depre-
duntur. Cumq; alios effectus communes habeant inter ſe oleoſa, alii certis ſpeciebus proprii ſint, ſingulos juſta ſerie juvabit perluſtrare: nec ægre laturum ſperamus Medicorum ordinem ὁμιότεχνον, ſi ab ipſorum experientia quædam heic mutuabimur.

§. 2. Generatim quidem 1.) abſtergendo ſordes, nitidam cutem efficiunt olea, multo certe felicius ipsâ aqua ſimplici, vel etiam (quod in lixiviis obtinet) ſalinis ſpiculis armatâ. Præclarè hanc in rem Dn. Wedelius (*h*) *varia*, ſcribit, *videre licet ſmegmata ſive ſapones, quorum omnium tamen potiſſimum ingrediens pinguia conſtituunt. Licet enim ſal primario abſtergendi fine ſaponi addatur; attamen videmus oleoſa etiam ſibi relicta hoc præſtare, in quibusdam ſecundario, in aliis primario, accedente cumprimis frictione, lotione & abſterſione. Imo dantur caſus, ubi olea ipſa id exequuntur rectius. Exemplo ſit oleum olivarum, quod magis activum ſe gerit in ſordibus manuum pice collutulatarum abſtergendis, quam ipſe ſapo.* Ut eo facilius fidem habeamus Plinio, qui *oleum purgare faciem* (*i*) *& picem ex ipſis pannis extrahere* aſſeverat (*k*).

§. 3. Eâdem opera 2.) res oleoſæ ſuperficiem cutis lævigant, aſperitates ejus complanant, ut & tactum blande afficiat, & politiſſimorum adinſtar corporum ſplendeſcat. Laudatur Plinio hoc nomine oleum amygdalinum, quod cutem eruget, nitoremque commendet (*l*). Cum vero expolita ſic ſuperficies totum vultum, animi indicem, ſolito vividiorem ſiſtat, non mirum videri debet, quod priſcis temporibus unctiones capitis in ſymbolum hilaritatis & compoſitæ mentis adhibitæ fuerunt. Reſpexit huc ſine dubio Servator noſter, quando ſuos ab affectata fictaque religionis ſpecie ad ſeriam pietatem perducturus, ſequens inter alia præceptum
inculcat

(*h*) In Theoria Saporum Medica, Sect. VIII. Cap. II. p. 235.
(*i*) Hiſt. Nat. Lib. XXIII. cap. IV. (*k*) Lib. XXIV. Cap. I. (*l*) L. XXIII. cap. 4.

inculcat (*m*): *Quum jejunaveritis, ne ſitis velut hypocritæ, vultu tetrico; obſcurant enim facies ſuas, quò perſpicuum ſit hominibus, ipſos jejunare. -- Tu vero quum jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava, ne videaris hominibus jejunare.* Dum faciem hic lavari, caput ungi Chriſtus jubet, non facies ab ipſa unctione excluditur. Solebant enim veteres largius perfundere verticem odoribus liquidis, ut vultus quoque iisdem imbueretur, quod *Pſalmus CXXXIII.* docet, mentionem faciens olei boni ſuper caput, deſcendentis in barbam Aharonis. Similiter Athenæus (*n*): *Cum pueri unguenta in vaſculis aliis aureis, & in alabaſtris circumferrent, quidam Cynulcum intuitus, illius faciem unguento plurimo perunxit.* Cæterum lotio communiter antecedebat unctionem. Homerus *Odyſſ. III:*

Αὐτὰρ ἐπεὶ λοῦσέν τε, καὶ ἔχρισεν λίπ' ἐλαίῳ,
Porro, poſtquam lavit, & unxit pingui oleo.

Et *Lib. XXIII:*

Εὐρυνόμη ταμίη λοῦσεν, καὶ χρῖσεν ἐλαίῳ.
Eurynome gubernatrix lavit & unxit oleo.

Confer. Athenæus *Lib. IX. Cap. XXVII.*

§. 4. Sicubi etiam 3.) contingat, cuticulam vel in coryza per pituitam acrem erodi, vel hieme & primo vere frigidioribus ventis aduri, vel aliunde fiſſuras contrahere, præſentisſimum remedium dant oleoſa externe illita. Utque nunc varia diverſæ compoſitionis unguenta taceamus, vulgaris ac facile parabilis contra manuum fiſſuras medicina eſt ſebum liquidum cereviſiæ calidæ permixtum & lavandis manibus applicatum. Alii flore lactis utuntur, ſucceſſu non pœnitendo. *Oleum* vero *olivarum, & ex eo parata, externe in lepra, tinea, fiſſuris, ſcabie ipſa ſicca, inſervire,* dicto loco notavit Celeb. Wedelius p. 229.

(*m*) Matth. VI. 16. 17. (*n*) Dipnoſoph. L. XV. cap. XIV.

§. 5. Quum in reſtaurando cutis nitore tantum valeant oleoſa, non dubium eſt, quin 4.) in conſervando eo ac defendendo poſſint plurimum. Et ne hoc levi conjectura ducti ſtatuere videamur, en vobis teſtimonium Henr. Mundii (*o*): *Oleum externe illitum à cæli injuriis corpus munit, tam caloris, quam frigoris. In locis igitur calidis, ubi nudi incolæ incedunt, ne cuticula ſolis æſtuantis vehementia corrugetur, oleo aliave pinguedine cavetur: & in Septentrione, ne frigore urantur, eodem remedio proſpiciunt: utrisq; igitur veſtitus vicem præbet.*

§. 6. Peculiaris oleoſorum virtus eſt 5.) quod cuti mollitiem conciliant, *ſecundam*, ſi J. B. Portæ credimus (*p*), *faciei dotem ſive præſtantiam. Hæc* (eodem auctore) *pinguibus rebus*, imò *non niſi pinguibus paratur, & præcipue lacte, maxime aſinino: nam cutem erugat, candori confert, & molliculam facit. Poppæa certe Sabina Domitii Neronis conjux quingentas ſecum per omnia trahens fætas* (aſinas) *balnearum etiam ſolio totum corpus illo lacte macerabat, extendi quoq; cutem credens;* Plin. *Lib. XI. Cap. XLI.* Manibus emolliendis ſeorſum Porta unguentum præſcripſit è butyro recente, diligenter loto, cera alba, & pluſculo olei amygdalarum dulcium. *l. c. p. m. 392.*

§. 7. Nimis paradoxum prima fronte ac tantum non ἀσύστατον videtur Plinii hoc (*q*) effatum: *Omni oleo mollitur corpus, vigorem & robur accipit;* molliri enim & roborari vulgo inter ſe contraria habentur. Sed ſalva res erit, ſi Plinium emollitionem aut laxationem partium præter naturam induratarum ac rigentium innuiſſe dicamus, quâ utique corpus priſtino vigori ac robori reſtituitur. Atque hanc ipſam ob rem Lev. Lemnius (*r*) olivarum oleum 6.) laudat, ut *articulis firmandis, fovendisq; membris, tum mitigandis doloribus accommodum; agilitatem enim vigoremq; iis præſtat foris adhibitum*

(*o*) Commentar. de Eſculentis Cap. IX. p. m. 177. (*p*) Mag. Nat. Lib. IX. Cap. XI. & XXVII. (*q*) Lib. XXIII. Cap. 4. (*r*) Explic. Herb. Bibl. Cap. V.

tum potius, quam in corpus admiſſum: eo ſiquidem corpora perfuſa non ſolum niteſcunt, ſed robur etiam concipiunt; atq; ad obeundos labores redduntur habiliora. Clemens Alexandrinus quoque (*s*) cum ſufficere dixiſſet oleum ἀνεῖναι τὸ νευρῶδες ad *relaxandum genus nervoſum*, id ipſum paulo poſt explicat per λεαίνεσθαι τὸ νευρῶδες, *lævigare*, vel (juxta latinam Herveti verſionem) *leves agilesq; reddere nervos.* Nec incongrue huc retuleris illud Ariſtotelis (*t*): Οἱ κόποι μᾶλλον παύονται, ὅταν τὶς τῷ ἐλαίῳ ὕδωρ συμμίξας ἀνατρίψηται, *fatigationes* (laſſitudines) *melius tunc ceſſant, cum quis aqua oleo permiſta ſe perfricuerit.* Quibus admiſſis facile ſe cuivis probaverit conjectura J. H. Urſini (*u*), qui peregrinantes oleum in remedium laſſitudinis ſecum quondam tuliſſe notat, ad *Geneſ. 28. v. 18. II. Paralip. 28. v. 15.* quemadmodum & de unctionibus athletarum recte ſenſit Galenus (*w*), oleum tam ad exſolvendam præteritam laſſitudinem, & futuram mitigandam, quam ad præparandum ad motus conduxiſſe. Magnum ſane ad pulchritudinem corporis momentum, habere nervos & muſculos agiles, artus teretes, membra ſine diſtorſionis periculo laborum patientia; quæ omnia cùm ab olei uſu proficiſcantur, nobis inpræſentiarum haud erant ſilenda.

§. 7. Similem ob rationem commendari heic merentur 7.) olea balſamica, aromatica, ſale volatili fœta, unde varii generis unguenta odorata priſcum pariter ac recens ſeculum parare conſuevit. Tametſi enim ea in Medico foro ſub alia magis, quam oleoſorum claſſe ſtent (*x*), à potiori facta denominatione; Scripturæ S. tamen ſtylo citra controverſiam ſub nomine שמן comprehenduntur. Exemplo ſit שמן משחת-קודש *oleum unctionis ſanctum*, cujus ex optimis aromatibus ad leges

B 2 artis

(*s*) Pædagog. Lib. II. Cap. VIII. (*t*) Problem. Sect. V. quæſt. 6. (*u*) Arbor. Bibl. Sect. IV. Cap. 38. §. 9. (*w*) apud Mercurialem de Art. Gymn. Lib. I. Cap. 8. p. m. 16. (*x*) D. Wedel. l. c. p. 219.

artis confectio traditur *Exod. XXX. v. 22. ſeqq.* De hujusmodi oleis fatetur Clemens Alex. cætera ſeverus unguentariæ voluptatis cenſor, dari ſuaves quosdam odores, qui neque torporem afferant, neque ad amorem impellant, ſed ſint cum temperantia ſalubres, ac cerebrum quidem alant, quando male affectum fuerit: Εἰσὶ γὰρ τινες εὐωδίαι οὐ καρωτικαὶ, οὐδὲ ἐρωτικαὶ· ὑγιειναὶ δὲ μετὰ σωφροσύνης, καὶ τὸν μὲν ἐγκέφαλον ὑποτρέφουσαι, ὁπηνίκα ἂν καχεκτῇ. *l. c. pag. 178. ſeq.* ubi hæc ipſa uberius oſtenſa legi poſſunt. Confer. Athenæus *Lib. XV. cap. 14.* Atque hinc deducit Urſinus (*y*) appellationem *olei lætitiæ, Pſalm. XLV. 8.* & *Eſa. LXI. 3.* quod etiam *Prov. XXVII. 9.* cor exhilarare dicitur. Quicquid autem ſpiritus cerebri & animi nubila ſerenat, id vultum quoque unà lætificare credendum eſt.

§. 9. Immenſum foret perſequi oleorum ſpecies infimas, & ſingularum evolvere virtutes cosmeticas, maxime, ſi compoſitorum quoque habenda eſſet ratio: Ex Athenæo enim (z) diſcimus, antiquos ſingulis membris humani corporis peculiaria deſtinaſſe unguenta. Jungemus ergo ſaltem his, quæ ſupra exempli loco fuere adducta, unum alterumve ſimplicius, in cæteris Lectorem ad Plinium, Athenæum & ſimiles alios Scriptores remittentes.

§. 10. *Omphacium* aut *omotribes* dicitur Græcis oleum, quod è baccis oleæ nondum maturis exprimitur. Prodeſt gingivis: ſi contineatur in ore, colorem dentium cuſtodit magis, quam aliud. Plin. *Lib. XXIII. Cap. IV.* Idem prædicatur l. c. de *Myrteo* & *Cupreſſino*. Confer. Clem. Alex. d. l. p. 183.

§. 11. Olei amygdalini antea meminimus. Affinia illi ſunt, quæ ex avellanis nucibus & glandibus eliciuntur, ambo ad cutis nitorem præcipua (*α*); & poſterius quidem convenire aliquibus videtur cum *balanino* oleo Plinii, quod, ipſo docente, *repurgat varos, furunculos, lentigines, gingivas.* l. c.

De

(*y*) Hort. Aromat. Cap. IX. p. 267. (*z*) Lib. XV. cap. 15.

(*α*) Lemery Cours de Chymie P. II. pag. 49. 51.

De rhaphanino oleo ibidem Plinius: *Scabritias cutis in facie emendat.* Myrrhæ oleum per deliquium (ſi modo dicendum eſt oleum) mire commendant J. B. Porta (β) & Nic. Lemery (γ) ille ad erugandam faciem, hic ad lenticulas & lichenes tollendas.

§. 12. *Intra* corpus quidem ore aſſumta oleoſa, præſertim ſolitaria, nauſeam potius excitare ſolent, quam vigorem; & facultates, queis pollent, nutriendi, ciborum cruditates corrigendi, acrimoniam obtundendi, utut in ſe præſtantes ac utiliſſimæ, forte cuipiam cenſori rigido generaliores videri queunt, quam ut inde nitorem faciei humanæ, convenienter ſcopo textus noſtri, deducamus: Supereſt tamen illis ſpecialior virtus *anthelmintica*, ſeu vermium in humano corpore domitrix, quam paucis hic annotaſſe, minus pœnitebit. Nempe Medicorum conſtat experientia, lumbricos inteſtinorum plerumque pallorem inducere faciei, nonnunquam & maciem, (δ) inſigni formæ detrimento: enim vero Philoſopho teſte (ε) πάντα τὰ ἔντομα ἀποθνήσκει ἐλαιούμενα, *omnia inſecta intereunt oleo tacta*, & quî hoc in corpore noſtro perfici poſſit, exemplis pariter ac rationibus docuit Excell. Wedelius *l. c. p. 238. ſeq.* Sublata ergo per oleum deformitatis cauſa, vultui ſuum decus redire neceſſum eſt.

SECTIONIS POSTERIORIS
Pars altera, Phænomenorum adductorum cauſas memorans.

§. 1.

QUemadmodum effectus corporum naturalium ab ipſorum facultate agendi, & hæc à natura & conſtitutione corporum proficiſcuntur: ita dum olei in ornando hominis

 corpo-

(β) l. c. cap. XXIV. (γ) Part. II. p. 263. (δ) Mercurial. de Morb. Pueror. Lib. III. Cap. 8. (ε) Hiſtor. Animal. Lib. VIII. cap. 27.

corpore efficaciam è ſuis cauſis demonſtrare in nos recepimus, naturam prius ejusdem rimari atque explicare oportet. Superſedebimus autem hac vice pluribus quæſtionibus, ea de re paſſim ventilari ſolitis; v. g. an oleum generetur ex ſale, an ex aqua? num corpuſcula ejus mutari poſſint eſſentialiter, nec ne? ſatis habituri ad propoſitum, ſi collatis inter ſe generalibus materiæ conditionibus, & olei proprietatibus præcipuis, rationem ejus formalem, velut à poſteriori cognoverimus.

§. 2. Dicemus itaque 1.) cum Democrito (ζ) oleum eſſe λεπτὸν ϰ̀ μικρὸν, *tenue & parvum*, hoc eſt, partibus admodum exiguis & ſubtilibus proxime compoſitum. Non ſolum enim plurimorum corporum anguſtos poros facile ſubit, ſed &, ſi D. de Stair credimus (η), per poros laxiorum vitrorum exſudat, ubi aqua tranſire nequit. Quo ipſo interim haud negamus, dari etiam inter olea diverſos ſubtilitatis gradus, & alia aliis eſſe tenuiora, prout ex Ang. Sala docet H. G. Herfelt in *Philoſophico Hominis Lib. I. §. 27. 28. & 32.*

§. 3. Eſt verò oleum 2.) ſimul *viſcidum* & *lentum*; quod particularum ejus non nudum contactum, ſed mutuam implicationem atque cohærentiam arguit. Hinc ergo, licet aqua tenerius ac levius ſit, multo tamen difficilius in halitum reſolvitur, nec per Chimicorum vaſa rite ſtillat, niſi prius partes ejus admixtis corpuſculis terreis aut ſalinis fuerint ab invicem divulſæ (θ). Pari tenacitate pinguia adhærent corporibus aliis, veſtium v. g. omni generi, unde non venti, non caloris agitatione ſatis excuti poſſunt.

§. 4. Judicio ſenſuum guſtus & tactus, 3.) *mollia, blanda, dulcia* deprehenduntur olea, præſertim puriora, quæ D. de Stair vult prorſus eſſe inſipida, idque probat exemplo recentis purificati olei olivarum, quod non minus inſipidum ſit, quam

(ζ) apud Theophraſtum de cauſ. plant. Lib. 6. cap. 2. (η) Phyſiol. Experiment. Explor. XII. Sect. III. §. 22. (θ) Vid. D. Wedel. l. c. p. 230.

quam puriſſima aqua, *l. c. §. 21.* Oportet igitur habere partes non rigidas, ſed flexiles & plicatiles, quæ ſenſorio admotæ, non pungant illud, aut aliam impreſſionem vividam efficiant, verum mox in ſe recurvatæ, ſuperficiei linguæ aut manuum cedant. Williſius *de Anima Brut. P. I. Cap. XII. n. 8.* ſaporem iſtum *unctuoſum* vocat, pro eoque declarando, particulas ut plurimum ſphæricas & globoſas tribuit oleis, quæ, utpote aculeis & cuſpidibus deſtitutæ, tantum leni ac molli allapſu demulceant ſenſorium. Sed non apparet, quî cum molecularum figura ſphærica tenacitas ipſarum & implicatio mutua poſſit conciliari: perinde, ut admiſsâ partium rotunditate, vix invenies rationem, cur 4.) oleum frigore coagulatum, ut olivarum, raparum, aniſi, quin omnia oleaginea craſſiuſcula & adipoſa, non tantum ſpatium exigant, quam ſi liquida ſunt; quod inſtitores, qui menſura illa diſtrahunt, ſciunt, unde hieme cum ſuo damno ſe illa vendere inquiunt (*i*). Sane enim globuli ſolidi, quales Williſius ſupponit, nunquam propius ad invicem accedere, aut in anguſtius ſpatium cogi queunt, ſalva manente figura ſua, niſi antea per intermedium corpus aliud ſejuncti & contactu quoque prohibiti fuerint; quod de pinguedine viſcida neminem dicturum credo.

§. 5. Tametſi 5.) Oleum in triplici ſtatu reperitur, aut firmum, aut fluidum, aut volatile; Stairius tamen obſervavit, tunc demum eſſe fluidum, cum calor ſeu igniculi in eo ita abundant, ut à gravitate & tenacitate olei non ſupprimantur, ſed naturali ſuo motu circa ſua centra rotantur, & oleoſa ſtamina circumvoluta ſecum deferunt, & in glomulos conglomerant; recedere autem oleum à fluiditate ſine ulla poſitiva cauſa efficiente, ſed tantum deficiente, nempe cum aufertur ignis, aut cum calor debilitatur.

§. 6. His ita poſitis, non videtur alia corpuſculorum figura quadrare ad proprietates olei, præterquam *ramoſa*, Carteſianis

(*i*) Herfelt l. c. §. 31.

teſianis dudum recepta. Secundum hanc enim partes oleoſæ erunt ſtamina ſeu filamenta tenuiſſima, variis quaſi brachiis aut proceſſibus lateralibus inſtructa, qualiter lanæ, aut goſſypii, aut ſerica fila minutim diſcerpta, microſcopiorum ope conſpiciuntur. Prout ergo laneorum hujusmodi aut ſericorum ſtaminum congeries rarum ac tenue corpus efficit, ſic ex oleoſis ramulis liquor aut maſſa tenuis levisque prodibit, ipſi vero ramuli ſinguli extremitatibus ſuis tenerrimis facile corporum poris ſe inſinuabunt, & ſuperficierum prominentiis adhærebunt. Quemadmodum porro ſtamina lanarum, beneficio figuræ & flexilitatis ſuæ, mutuò ita nectuntur & implicantur, ut vel netricis manu tractæ, amplexus ſuos non dimittant: ſic oleorum è ramoſa figura tenacitatem eam ſequi neceſſum eſt, qua per calorem ſe prius in bullas expandi, quam divelli & exhalari patiuntur. Quinimò, veluti plumulæ & lappæ, & goſſypii fila minora, à veſtimentis ægre abſterguntur, ſed unâ parte excuſſa, mox alibi ramulos ſuos intimius figere ſolent; ita & in oleorum ſimilibus particulis rem ſimiliter ſe habere, concludere licet. Mollitiem ac dulcedinem pinguium referimus tum ad ſtamina tenuia, quæ ſenſorio facilius cedunt, tum ad raritatem texturæ, quæ ſpatium cedendi ſtaminibus largitur, ſimulque cauſa eſt, cur olea frigefacta condenſentur. Nempe antea cœleſtis ignis majori radiorum efficacia inter illorum ramulos adigebatur, illosque commovebat, eo modo, quo vento rami arborum adacti in majus ſpatium diducuntur: creſcente autem aëris frigidi pondere, corpuſcula ignea expelluntur, & ramuli contra oleoſi in latebras ab iſtis derelictas ſe recipiunt, non ſecus, atque in ſpongiis violenter compreſſis fieri, oculis cernimus. Ex eadem ratione deduxeris denique & illud phænomenon, quod olea, vel levi ingruente frigore, fluorem amittunt; quia ſcilicet reſiduus intra poros calor modicus, non amplius agitandis ramulis intricatis ſufficit.

§. 7. Eſt

§. 7. Eſt hæc genuina Carteſii & Sectatorum ejus de ramoſis olei corpuſculis ſententia, quam non ſatis perſpexiſſe videtur Stairius, circa eam ſequentem in modum diſputans: *Nec eſt neceſſitas, nec probabilitas, ſupponendi corpuſcula oleoſa eſſe ramoſa, nam flexibilitas aut ramoſitas non infert cohæſionem aut tenacitatem, niſi per innodationem, quæ raro & difficulter contingit, optime tamen per aſperitatem, aut extuberantias; ita videmus ſtamina cannabis, lini, ſerici, &c. in filamenta neri contorquendo, quod fieri non poſſet, ſi eſſent prorſus polita & glabra, ſed habent undequaq; aſperitates, quibus irretiuntur, alioquin ex mutuis amplexibus facillime divellerentur; ergo transverſales particulæ corpuſculorum unionem ſecundariam & tenacitatem olei efficiunt, ſine ramulis. l. c. §. 38.* Quaſi vero ramoſitas & flexibilitas eſſent Synonyma, aut darentur ramuli prorſus glabri & aſperitate atque extuberantiis carentes. Sane Carteſianis id nunquam in mentem venit aſſerere, & ſi, quod res eſt, fateri velimus, eorum ramuli oleoſi, Stairiique ſtamina particulis transverſalibus inſtructa, vix differunt inter ſe, præterquam nomine, modo fiendi, & leviculis circumſtantiis aliis.

§. 8. Quodſi cuipiam deſcriptio olei per figuram & qualitates particularum componentium, generalior pauló videatur & non ſatis exprimere quid rei ſit, promtiſſime dicemus juxta Chimicorum principia, oleum purum eſſe corpus *ſulphureo-aqueum*, quatenus ſulphur denotat omne id, quod ardet, aqua vero primum fluidum habetur, quod mixtis fluorem impertit. Sed tempus eſt, ut dicta ad olei virtutes coſmeticas transferamus.

§. 9. 1.) Sordes cutem noſtram deformantes nihil aliud ſunt, quam diverſorum corporum ramenta, quæ vel ſudoris glutinamento, vel propria tenacitate ſuperficiei cutis ſtriatæ poroſæque adhærent. His ergo eruendis nihil aptius excogitari poteſt, ſubtilibus olei ramulis, qui ob ſuam flexilitatem cuti undique & arctiſſime applicati, moleſtos hoſpites iſtos ſupplantant, removent, & viſcedine ſtaminum ſuorum involutos ſecum trahunt. Aqueæ partes ſolæ obtuſæ nimis videntur ad hoc efficiendum & glabræ; ſalinæ acutæ quidem ſatis, at propter rigorem ſuum non ad omnia loca

verſatiles: ambæ oleoſis ſociatæ omne punctum ferent. Speciatim, quum olea fluida menſtruum genuinum conſtituant bituminum, ceræ & ſimilium (x), hariolari facile eſt, quî manus pice collutulatas oleum olivarum repurget.

§. 10. Splendorem 2.) lævitatemque cuti conciliant oleoſa, dum aſperitates prominentes alias leniter abradunt, alias deprimunt & ſubjectis partibus quaſi agglutinant, ſemetipſa vero intra cavitates ſuperſtites recondunt, ut jam tota ſuperficies plana, & æqualis evadat. Hinc non ſolum tactus, lævigatum eſſe corpus, judicat, ſed etiam radii luminis, è cuticula ſic expolita citra debilitationem inſigniorem reflexi, vultum ſplendentem viſui repræſentant.

§. 11. Eroſæ rebus acribus & fiſſuris laboranti cuticulæ 3.) medentur oleoſa, quatenus particulas acres, jam actu rodentes, tenacitate ſua involvunt ac velut obtundunt, alias ab extra ſuperventuras excludunt, parietes divulſos blanda humiditate demulcent, ſuperficiem denique exaſperatam complanant.

§. 12. His obſervatis ſtatim fiet manifeſtum, 4.) qua ratione tum à frigore, tum ab æſtu ſolari cutem defendant oleoſa. Scilicet fervidiori ſub climate radii ſolares directe in corpora vibrati, ignea agitatione ſua internum humorem è poris cuticulæ expellunt diſſipantque, ipſam vero pellem hinc ſubſidere faciunt & rugis deturpant: quæ mala incolis optime cavent olea externe illita. Excipiunt enim primos radiorum impetus, ſed & à ſuperficie polita ſpeculorum more reflectunt, (id quod ſplendor unctorum arguit;) neque tamen vel ipſa exhalantur, obſtante ramulorum implicatione, vel corporis humores è poris abs ſe clauſis multum exhalari patiuntur. Non alio fine mulieres Italæ, antequam ſub ſole ambulent, faciem ovorum albumine cum tantillo amyli agitatis & remiſtis loricant, (ut eſt apud Portam *Lib. IX. cap. 19.*) quàm ne lumen à polito tectorio repercuſſum, cutem adurat aut fuſcam efficiat.

§. 13. Etſi formalem frigoris rationem hodie plurimi ponant in privatione caloris, fatentur tamen, aduſtionem illam, quam venti gelidiores extremæ cuti inferunt, deberi lamellis glacialibus vaporum,

(x) D. Wedel. l. c. p. 240.

porum, cum aëre gravi frigido vehementius appulſorum. Sed & huic violentiæ felici ſucceſſu opponitur integumentum oleoſum, quod poris occluſis nec internum calorem exſpirare, nec acie glaciali fibras cutis lacerari permittit, ſicut & ipſum oleum, ob nativum calorem, intra ramulos ſuos habitantem, vix ullo frigore penitus congelari poteſt. Eodem remedio & modo *perniones* quoque, *phlyctenas* & affectus ſimiles à frigore oriundos, quos Mundius recenſet, *de Aëre vitali cap. V.* averti credimus.

§. 14. Emollire 5.) cutem ſolent oleoſa, dum partes ſiccitate nimia induratas unctuoſa mucilagine ſua non extra ſolum humectant, ſed in poros etiam ſubrependo eosdem dilatant, ut fibræ cutis molli & lubrica iſta materia ſtipati, non poſſint non pariter inflecti magisque mobiles reddi. Nec improbabile eſt, accedente frictione calloſam ſuperficiem tenuibus ramulis ſenſim abradi, & hac ſimul via mollitiem ac teneritudi.em epidermidi conciliari. Mirabilem in lacte temperaturam ſeri, ſalis ac blandi ſulphuris hunc ad finem commodiſſimam eſſe, nemo dubitabit; & Poppæa quidem Sabina non temere elegit aſininum, ſi verum eſt, quod Mundius (λ) contra Plinium tuetur, id exiſtere, poſt humanum, omnium tenuiſſimum.

§. 15. Non longius abeundum nobis eſt, ut oſtendamus, quomodo 6.) laſſitudinem præſentem tollant, futuram mitigent, membra ad motum præparent, vigorem ac robur iisdem tribuant oleoſa. Laſſitudo enim, è labore duriori nata, ſubſiſtit fere in torpore ſpirituum animalium, nervisque & muſculis ob humidi defectum & nimiam tenſionem rigentibus. Hæc incommoda removentur, ſi molles fluidasque olei particulas & ſulphur roſcidum intra poros frictione adigas, vel ſolas, vel ſalinis aut aqueis permixtas. Crediderim autem, aquam oleo additam refrigerando potius prodeſſe membris ex motu ferventibus, quam efficere, ut oleum magis ſubire & penetrare queat, quod quidem Ariſtoteli videtur: ſicut nec probamus, quod idem aſſerit, oleum calore ſuo ſiccare corpus & indurare (μ). Calida enim exſiccantia & indurantia effectum ſuum præ-

(λ) de Eſcul. Cap. VI. (μ) Probl. Sect. V. quæſt. 6.

præſtant, humorem expellendo, quod de unctione oleoſa adeo non procedit, ut ſudores potius & tranſpirationem immoderatam comprimere credatur (ν). Atque hac ipſa virtute, nec non humectandi & emolliendi facultate oleum ad motum diſponere membra, futuræque fatigationi proſpicere, perſuaſi ſumus, ut nova demonſtratione res non indigeat. Si tamen forte quis ambigat de olei ad interiora corporis penetratione, ei vel ſolas unctiones mercuriales in memoriam revocabimus, ubi pinguia vehiculi vice ſerviunt mercurio per cutis poros ingreſſuro.

§. 16. Optime Plinius odores ſervari ſcribit in oleo (ο). Corpuſcula namque balſamica & ſales volatiles commodam ſedem reperiunt in ramulorum interſtitiis, imò ex Chimicorum mente odores nihil aliud ſunt, quam ſulphura cum ſale volatili maritata. Non mirum ergo, ſi 7.) unguenta odorata ſpiritus recreant ac totum quaſi hominem reficiunt, quando è penu ſuo moderate & conſtanter ſubtilem materiam exhalant, quæ nervoſas ſenſorii membranas ſuaviter titillat, aliquando & fortius commovet, eumque motum per ſpiritus in cerebrum usque transmittit, ubi cæterorum ſpirituum ſimilis agitatio ſequitur, mox in alias corporis partes redundans. Nil dicam de eo, quod aromata oleis addi ſolita partium elaterem ac tonum roborant, obſtructa reſerant, ſerum excedens corrigunt, obſervante ſæpius laudato D. Wedelio, *Theor. Sap. Sect. IV. Cap. 2.*

§. 17. *Omphacinum* oleum ramulis gaudet à ſolis calore nondum ſatis attenuatis & ſale inſuper acidulo refertis: inde adſtrictionis eſt particeps, qua vi corporis partes hiantes ac diſſolutæ coaleſcunt atque uniuntur (ϖ). Cumque gingivarum familiare vitium in laxitate & reſolutione putrida, conſiſtat, utrinque conſolidando & fibras conſtipando prodeſt; quod item de *myrſino* prædicat Clemens Alex. *d. l.* μύρσινον ἢ, τὸ ἐκ μύρτων καὶ μυῤῥύνης, συπτικόν. Eadem ferè ratio eſt *myrtei* puri & *cupreſſini*. Gerunt enim ambo, vel ſapore judice, inter ramulos ſuos, corpuſcula ſalina, ſtringentia. Dentium nitorem cuſtodit omphacium, dum acie particularum ſuarum ſordes abradit ac ſolvit, viſcedine autem involvit.

§. 18. Quæ §. 11. *Part. præced.* memoravimus olea, ex *amygdalis*, *nucibus*, *glande*, *ſeminibus* expreſſa, cuncta participant aliquid terræ blandioris, ac proinde magis refrigerant, ſiccant, acres particulas abſorbent; quæ omnia ex hypotheſi generali nullo negotio deduxeris. *Myrrhæ* oleum ad myrteum propius videtur accedere, de quo jam dictum.

§. 19. De virtute oleorum *anthelmintica* bene judicat Alexander Aphrodiſ. *Problem. 65.* enecari inſecta, prohibita ex olei obſtipatione nativa eorum ſpiratione. Malpighius enim in bombycibus aliisque erucarum ſpeciebus detexit foramina quædam in exteriore corporis habitu patula, & in vaſa quædam introrſum terminata, per quæ aëris actionem, reſpirationis æmulam, fieri probabile videtur. His itaq; meatibus olei ſubſtantia tenui tenacique obſtructis, inſecta mox ſuffocari neceſſum eſt, quod experimentis probat Malpighius *de Bomb. p. 13.* Extinctos autem in corpore humano lumbricos, oleum, lubricando alvum ad extra deniq; provolvit.

(ν) Mercurial. de Art. Gymn. L. I. cap. 9. (ο) Lib. XIII. cap. 2. (ϖ) Lemnius l. c. cap. V.